

Značenje edukacije za implementaciju prava dece u zdravstvenoj zaštiti

Importance of education for implementation childrens rights in health care

Jasmina Milošević

Bolnica za dečije plućne bolesti i tuberkulozu, KBC „Dr Dragiša Mišović“, Beograd, Srbija
Udruženje javno-zdravstvenih edukatora Srbije „Sanus habitus“, Beograd, Srbija

Sažetak **Uvod:** Implementacija prava dece u zdravstvenoj zaštiti u smislu pravilne primene u praksi predstavlja uvođenje novih standarda i potrebu za dodatnom edukacijom zdravstvenih profesionalaca, dece i njihovih roditelja.
Cilj: Cilj ovog istraživačkog rada je ukazivanje na neophodnost svakodnevne primene dečijih prava u pedijatrijskoj praksi.
Metodologija: Uzorak je činilo 104 roditelja dece-pacijenata i 69 zdravstvenih radnika i saradnika koji rade sa decom pri KBC „Dr Dragiša Mišović-Dedinje“.
Rezultati: Rezultati istraživanja o informisanosti roditelja o pravima dece u sistemu zdravstvene zaštite ukazuju da veoma veliki procenat roditelja, čak 77,9%, nema adekvatnu informisanost o pravima dece u sistemu zdravstvene zaštite. Podaci o potrebi edukovanja dece i roditelja, pokazuju da 91,3% roditelja smatra da je edukacija potrebna dok njih 3,8% ima mišljenje da takva vrsta edukacije nije potrebna. Može se uočiti da velika većina zdravstvenih radnika i saradnika, 78,3% nema adekvatna znanja o pravima dece pacijenata.
Zaključak: Naše istraživanje dečijih prava i pravnog položaja dece u sistemu zdravstvene zaštite u Republici Srbiji u ovom radu ukazuje na značaj i potreba za uvođenjem novih standarda, dodatnu edukaciju dece, njihovih roditelja i zdravstvenih radnika i saradnika.

Ključne reči: edukacija, prava dece, zdravstvena zaštita

Summary **Introduction:** The implementation of children's rights in health care in terms of proper application in practice represents the introduction of new standards and the need for additional education of health professionals, children and their parents.
Aim: The aim of the research work is to indicate the necessity of daily application of children's rights in pediatric practice.
Methodology: The sample consisted of 104 parents of child-patients and 69 health workers and associates who work with children at KBC "Dr. Dragiša Mišović-Dedinje".
Results: The results indicate that a very large percentage of parents, as much as 77.9%, do not have adequate information about children's rights in the health care system. Our results on children's rights in the field of healthcare show that 91.3% of parents think that education is necessary, while 3.8% of them think that this type of education is not necessary. The vast majority of health workers and associates, 78.3%, do not have adequate knowledge about the rights of child patients.
Conclusion: Our analyses on guaranteed children's rights and legal position of children in the health care system in the Republic of Serbia, confirmed the full importance and need for the introduction of new standards, including additional education of children, their parents and health workers and associates.

Key words: education, children's rights, health care

Uvod

Svako dete u skladu sa svojim individualnim potrebama ima pravo na najviši dostupan standard zdravstvene zaštite (1). Step en ostvarivanja prava dece pacijenata pokazatelj je razvoja zdravstvenog sistema i celokupnog društva. Radi stvaranja preduslova za zdrav razvoj deteta moraju se primeniti zakonodavne, administrativne i druge mere, od strane organa javne vlasti, obezbeđujući na teret sredstava

budžeta Republike Srbije dostupnu, bezbednu, kontinuiranu i odgovarajuću zdravstvenu zaštitu i utvrđene nivih savremenih dostignuća medicinske nauke i standarde dobre prakse. Profesionalci sa dobrim razumevanjem važnosti preporuka zasnovanih na Konvenciji UN o pravima dece i potrebnom komunikacijskom obukom za pedijatrijsku praksu mogu biti od velike važnosti u ostvarivanju prava dece (2).

Na žalost, svedoci smo nepovoljnog položaja dece i njihovog svakodnevnog suočavanja sa brojnim životnim nedaćama i neprilikama, poput gladi, života u siromaštvu, zlostavljanja, zanemarivanja, izloženosti različitim vidovima dečijeg rada i nasilja (fizičko nasilje, seksualno iskorištavanje i dr.), kao i nedostatku adekvatne zdravstvene zaštite.

Promocija prava dece u zdravstvu

Konvencija UN o pravima deteta je najvažniji dokument iz oblasti prava deteta, predstavlja sistematizaciju svih dečijih prava i ima nesagledivi značaj za konstituisanje, garantovanje i poštovanje prava deteta. U savremenom društvu, dečija prava su normativno uređena i priznata međunarodnim zakonima u procesu koji prati tokove razvoja društvenog života. Prava deteta u Evropskim zemljama i zemljama članicama Evropske unije štite se dodatno kroz posebno uređeno zakonodavstvo o pravima dece, kojim je, pored prava deteta, regulisana i promocija tih prava i zaštita dece, kao i ombudsman za decu (3). S tim u vezi neophodno je garantovanje socijalnih prava deteta u cilju suzbijanja diskriminacije. Postojanje autonomije ličnosti deteta i njegovih karakteristika zahteva stvaranje specifičnog ambijenta u kome se potpuno priznaju i ostvaruju prava deteta. U procesu osnaživanja i primene prava dece sve države i celokupna društvena zajednica treba da se bave i adekvatnom organizacijom promocije i zaštite tih prava, uključujući podizanje svesti javnog mnjenja, medijske kampanje sa ključnim porukama, kao i obezbeđivanje konstantne participacije dece uz uvažavanje njihovog mišljenja.

Poslednjih godina jačanje prava deteta u zdravstvu postalo je fokus rada Svetske zdravstvene organizacije (SZO) u evropskoj regiji. Prikupljaju se informacije o pravima deteta u bolnicama od dece, roditelja i zdravstvenih radnika i saradnika radi evidentiranja komplementarnih i pouzdanih podataka. Između dva kruga procene, uviđaju se promene u nekoliko oblasti. Upravljačka grupa jednog projekta distribuirala je transparente i brošure sa relevantnim informacijama o Konvenciji o pravima deteta svim bolnicama koje su učestvovala u istraživanju u akcije koje profesionalci mogu primeniti u svojoj kliničkoj praksi i u prava koja deca i roditelji mogu razumeti i zahtevati (4).

Kvalitet zdravstvene zaštite dece

Za aktivno sprovođenje prihvaćenih međunarodnih obaveza iz oblasti prava dece i zdravlja mora se osnažiti pravni okvir uz neprestano unapređivanje stepena kvaliteta i kvantiteta zdravstvenih usluga. Mnogobrojne analize podataka koje su prikupile SZO, UNICEF i druge međunarodne organizacije ukazuju da dostupnost i kvalitet zdravstvene zaštite dece imaju veliki uticaj na njihov optimalni razvoj. Kvalitet zdravstvene zaštite dece meri se i kroz organizaciju prevencije, promocije, tretmana (lečenja), rehabilitacije i pružanja palijativnih usluga u zavisnosti od individualne

potrebe svakog deteta a sveobuhvatne, savremene i najkvalitetnije zdravstvene usluge moraju biti dostupne svakom detetu (5). Unutar dečijeg prava na zdravlje, stavlja se veliki naglasak na primarnu zdravstvenu zaštitu, koja postaje otvoren pristup zdravstvenoj zaštiti za trudnice, majke, novorođenčad i decu, dajući prioritet primarnom zdravlju, pružanju zdravstvene usluge što je moguće bliže mestu gde deca i njihove porodice žive (6).

Mnoge zdravstvene ustanove za decu u većim gradovima ne ispunjavaju sve standarde dostupnosti jer vozila hitne pomoći dugo čekaju sa decom u redu za medicinsku pomoć. U nekim dečijim bolnicama postoji akutni nedostatak stručnog kadra, kao i mesta za pacijente u periodima epidemije zaraznih bolesti. Nisu ispunjeni neophodni zahtevi palijativne brige o deci koji se odnose na kombinaciju medicinske, psihološke i duhovne pomoći. Analiza privatnih žalbi građana otkrila je sistemske probleme. Udruženja roditelja dece sa invaliditetom zalažu se za preduzimanje potrebnih pravovremenih mera (7). Zdravstveni radnici treba da podrže roditelje kada se postave etička pitanja prilikom autonomije u vezi sa pristankom na lečenje njihovog deteta (8).

Razvoj, sprovođenje, praćenje i evaluacija zdravstvene zaštite dece zahteva obezbeđivanje univerzalnog pokrivanja kvalitetnih sveobuhvatnih zdravstvenih usluga i obezbeđivanje esencijalnih lekova kako je definisala Svetska zdravstvena organizacija (SZO). Ostvarivanje prava deteta na najviši standard zdravlja podrazumeva i nove procedure interaktivne komunikacije kreatora politika, implementatora programa i aktivista, uključujući roditelje i decu (9).

Rezultati istraživanja- odabrani pokazatelji

Istraživanje o primeni prava dece na zdravlje sprovedeno je tokom 2019. godine u Dečijoj bolnici za plućne bolesti i TBC, pri KBC "Dr Dragiša Mišović-Dedinje". Učestvovalo je 104 roditelja i 69 zdravstvenih stručnjaka. Za potrebe pomenutog istraživanja osmišljeni su anonimni upitnici sa 15 pitanja o ostvarivanju prava dece u sistemu zdravstvene zaštite namenjenim zdravstvenim radnicima i zdravstvenim saradnicima koji rade sa decom sa ciljem unapređenja i očuvanja zdravlja dece i zaštite njihovog najboljeg interesa. Upitnici za roditelje sadrže 14 pitanja a prikupljeni podaci doprineće boljem sagledavanju dečijih potreba u zdravstvenoj zaštiti i obezbeđivanju boljih uslova za njihovo uspešno lečenje i oporavak.

Mišljenje roditelja

Poznavanje prava dece u sistemu zdravstvene zaštite sadrži podatke o poznavanju prava dece u sistemu zdravstvene zaštite. Rezultati našeg istraživanja o informisanosti roditelja o pravima dece u sistemu zdravstvene zaštite pokazuju da je 38,5% roditelja upoznato sa pomenutim pravima dece, 22,1% roditelja nije siguran, a 39,4% roditelja izjavilo je da nije upoznato sa pravima dece

u sistemu zdravstvene zaštite. Rezultati ukazuju da veoma veliki procenat roditelja, čak 77,9%, nema adekvatnu informisanost o pravima dece u sistemu zdravstvene zaštite. Podaci pokazuju nedovoljnu informisanost roditelja o ostvarivanju prava dece na zdravstvenu zaštitu i ukazuju da je u najboljem interesu dece potrebno sprovesti edukaciju o pravima dece u zdravstvenom sistemu za njihove roditelje, što je zaključak i našeg istraživanja. (Tabela 1)

Tabela 1. Poznavanje prava dece u sistemu zdravstvene zaštite

Table 1. Acquaintance on childrens'rights in health care system

Postavljeno pitanje	Da N (%)	Ne N (%)	Nisam siguran /na N (%)
Da li ste upoznati sa pravima dece u sistemu zdravstvene zaštite?	40 (38,5)	41 (39,4)	23 (22,1)

Potreba za edukacijom o pravima dece u sistemu zdravstvene zaštite prikazuje podatke o potrebi edukacije dece i roditelja o ostvarivanju dečijih prava u zdravstvenoj zaštiti. (Tabela 2). Roditelji u 91,3% slučajeva smatraju da je obuka potrebna, a 3,8% roditelja mišljenja je da takva vrsta edukacije nije potrebna. Smatram da su ovo značajni podaci iz prakse i da bi nadležni državni organi trebalo da organizuju edukativne programe za decu i roditelje. Ovde ima prostora za kompleksnije uključivanje zdravstvenih saradnika.

Dobijeni rezultati ovoga istraživanja mogu uticati na izmenu i dopunu aktuelnih propisa o dečijoj zdravstvenoj zaštiti Republike Srbije. (Tabela 2)

Tabela 2. Potreba za edukacijom o pravima dece u sistemu zdravstvene zaštite

Table 2. Need for education on childrens' right in health care system

Postavljeno pitanje	Da N (%)	Ne N (%)	Nisam siguran/na N (%)
Da li roditelji i deca treba da se edukuju o ostvarivanju dečijih prava u sistemu zdravstvene zaštite?	95 (91,3)	0 (0)	9 (8,7)

Mišljenje zdravstvenih profesionalaca

Prava deteta pacijenta prema prikazanim podacima 21,7% zdravstvenih profesionalaca koji rade sa decom znaju koja sve prava ima dete pacijent, 26,1% ne zna koja su to prava, a više od polovine 52,5% nije sigurno. (Tabela 3). Može se zaključiti da velika većina zdravstvenih radnika i saradnika, 78,3% nema adekvatna znanja o pravima dece pacijenata. Da bi se prava deteta pacijenta ostvarila u punoj formi,

neophodno je poznavanje tih prava. Ovi podaci ukazuju da je potrebna hitna, efikasna i sveobuhvatna edukacija za zaposlene u sistemu zdravstvene zaštite koji rade sa decom.

Tabela 3. Prava deteta pacijenta

Table 3. Child's right as a patient

Postavljeno pitanje	Da N (%)	Ne N (%)	Nisam siguran /na N (%)
Znate li koja sve prava ima dete pacijent?	15 (21,7)	18 (26,1)	36 (52,2)

Podaci iz tabele 4 Dodatna edukacija zdravstvenog osoblja za unapređenje prava dece pacijenata pokazuju da zdravstveni radnici i saradnici znaju da je dodatna edukacija o unapređenju prava dece potrebna, te da je 95,7% ispitanika svojim odgovorom to i potvrdilo. Naše istraživanje je pokazalo i da veliki broj ispitanika nema informacije o postojanju dokumenta Konvencija o pravima dece koji je na snazi preko 30 godina, što upućuje na potrebu uvođenja posebnog nastavnog predmeta o pravima dece.

Tabela 4. Dodatna edukacija zdravstvenog osoblja za unapređenje prava dece pacijenata

Table 4. Additional education of health care professionals on promotion of child's right as a patient

Postavljeno pitanje	Da N (%)	Ne N (%)	Nisam siguran/na N (%)
Smatrate li da je za unapređenje prava dece pacijenata potrebna dodatna edukacija zdravstvenih radnika i saradnika?	66 (95,7)	0 (0)	3 (4,3)

Zaključak sa preporukama

Analiziranjem podataka dobijenih od roditelja možemo zaključiti da je neophodno uvođenje novih edukativnih programa o pravima dece u zdravstvenoj zaštiti radi njihovog potpunijeg ostvarivanja. Takođe, rezultati istraživanja ukazuju da veliki broj roditelja nema adekvatnu informisanost o pravima dece u sistemu zdravstvene zaštite, pa se samim tim potvrđuje tvrdnja da bi stečena znanja i veštine poboljšali kvalitet pedijatrijskih zdravstvenih usluga što je preporuka i jedna od smernica za dalje aktivnosti na unapređenju dečijih prava.

Uzimajući u obzir evidentirane podatke o mišljenju zdravstvenih radnika i saradnika o ostvarivanju prava dece i mladih na zdravstvenu zaštitu i potrebi stručnog usavršavanja iz oblasti dečijih prava nameće se zaključak o važnosti osnaživanja pravnog okvira i njegovoj blagovremenoj implementaciji u praksi.

To neizostavno zahteva da se u zdravstvu moraju tražiti interdisciplinarna rešenja. Veoma je dragocena otvorena komunikacija sa roditeljima i samim detetom (u meri mogućeg) koja igra ključnu ulogu u osiguravanju principa nediskriminacije.

Zastupamo stav da će dodatno unapređivanje zdravstvene službe za decu i mlade, formulisati i precizirati osnovne i dopunske pakete pedijatrijskih zdravstvenih usluga i redefinisati strukturu zdravstvenih kadrova na svim nivoima zdravstvene zaštite u skladu sa aktuelnim potrebama najmlađe populacije.

Literatura

1. UN Human Rights. Committee on the rights of the child: Monitoring children's rights. Geneva: UN; 2019.
2. Streuli JC, Michel M, Vayena E. Children's rights in pediatrics. *European Journal of Pediatrics*. 2011;170(1):9-14.
3. Council of Europe, Committee of Ministers. Strategija Saveta Evrope o pravima deteta za period 2016-2021. godine. Strazburg: Council of Europe, Committee of Ministers; 2016.
4. Guerreiro AIF, Kuttumuratova A, Monolbaev K, Boderscova L, Pirova Z, Weber MW. Assessing and Improving Children's Rights in Hospitals: Case Studies from Kyrgyzstan, Tajikistan, and Moldova. *Health and Human Rights Journal*. 2016;18(1):235-248.
5. Milošević J. Uloga i značaj zdravstvenih saradnika u ostvarivanju prava dece na zdravstvenu zaštitu (disertacija). Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju; 2019.

6. WHO. Children's rights in primary health care Volume 2. Assessment and improvement Tool for Children aged 6-11. Copenhagen: World Health Organization, Regional Office for Europe; 2015.
7. Юрьевна Агапитова, С. Ежегодный доклад за 2014 год. Санкт-Петербург: Уполномоченный по правам ребенка в Санкт-Петербурге; 2015.
8. Hallström I. Parent's and children's involvement in decision-making during hospitalisation. *Journal of Research in Nursing*. 2004;9(4):263-269.
9. Elia, A. Defining The Right To The Highest Attainable Standard Of Health For Children: A Short Overview Of The General Comment N° 15 Of The Un Committee On The Rights Of The Child. *Civitas Europa*. 2014;32(1):259-260.

Correspondance to:

Dr sci. Jasmina Milošević
11000 Beograd, Heroja Milana Tepica 1
Mail: djina777@gmail.com

Primljen/Received: 10.2.2024.

Prihvaćen/Accepted: 1.3.2024.
